

KICHAHA CHA MBWA NI HATARI

Kichaha cha mbwa ni ugonjwa wa hatari sana unaoleta vifo kwa binadamu na wanyama. Unadalili zinazoambatana na mishipa ya fahamu ambazo mwanzo huwa ni kuongezeka kwa furaha au hasira, kupoteza fahamu na mwishowe kupooza kwa viungo vya mwili.

Kichaha cha mbwa kimeenea katika sehemu nyingi za dunia. Sehemu za Ulaya ugonjwa huu ulitambulikana miaka mingi, kabla 400 BC.

Hapa Tanzania kichaha cha mbwa kilitambulikana mwaka 1932 katika sehemu za Musoma, na Loliondo na kuthibitishwa katika maabara mwaka 1935 huko Mpwapwa. Hivi sasa kichaha cha mbwa kimeenea katika mikoa yote ya Tanzania isipokuwa mikoa ya Mtwara na Lindi.

CHANZO:

Chanzo cha Ugonjwa huu ni vijidudu vidogo sana visivyoweza kuonekana kwa darubini vitwayyo **Virus**. Vijidudu hivi hupatikana katika ubongo, matezi ya mate, mate, kiwele cha maziwa na maziwa ya mnyama aliyeambukizwa.

Mnyama aliyeambukizwa kichaha cha mbwa anaweza kumwambukiza mnyama mwingine siku nne kabla ya dalili za maradhi kuonekana.

Kichaha cha mbwa huambukizwa kwa kuumwa na mnyama aliye na ugonjwa huu. Hata hivyo kuna uwezekano wa kuenezwa na mnyama mwenye kichaha cha mbwa kwa kulamba jeraha la mnyama mzima. Wanyama wanaoeneza ugonjwa huu hasa ni mbwa, mbwa mwiu, mbweha, paka, na wanyama wengine wenye asili ya mbwa na paka.

Wanyama hatari kwa binadamu ni mbwa na paka maana hawa wanaishi nao. Ingawa wanyama wa porini wanaweza kuwaambukiza binadamu kwa mfano mbwa mwiu, Mbweha n.k. lakini kwa kuwa binadamu hawakuwazoea wanyama hawa, inakuwa ni vigumu kuwasogelea.

DALILI ZA UGONJWA

Baada ya kuumwa na mnyama aliyeambukizwa vijidudu vya kichaha cha mbwa husafiri kupitia katika mishipa ya fahamu hadi kufikia kwenye ubongo. Ndani ya chembe za ubongo vijidudu hivi hukua na hivyo kuziharibu kabisa chembe za ubongo.

Katika kuzima kichaha cha mbwa, mbwa hutungwa sandamu zenye dawa wakiwa na umri wa miaka sita.

Muda wa kutokea ugonjwa huu tangu kuumwa huweza kuwa siku 10 hadi 12. Mara nyingi muda huu hauzidi miezi miwili, na dalili ya kwanza kabisa huwa ni kubadilika kwa tabia.

Mnyama au mbwa aliyeapatwa na kichaha cha mbwa mara nyingi hupenda kujificha katika sehemu zenye kiza na hupendi mwanga au kelele. Mwendu wake hubadilika na kuwa kama wa kuchechemea na huuma vitu visivyoonekana na kubwaka hovyoy. Dalili hizi zinaweza kuendelea na kuwa kichaha kamili.

Wakati huu mwanga mkali au kelele humshitua sana. Hamu ya kula hupungua na mwishowe hushinwa kumeza na kwa kuwa taya la chini huwa limepooza ulimi huning'ina na mate hutoka hovyoy. Sauti hubadilika na mbwa anaweza kukimbia maili nyingi akiama kitu cho chote kipitacho mbele yake. Mwisho huanguka chini katika hali ya kuchoka.

Wakati mwingine mnyama anaweza asionyeshe dalili zotehizo ili akaonyesha dalili za kupooza tu.

Koo hupooza kwanza na mnyama hushindwa kumeza. Sauti yake huwa ni ya kukwaruza.

Baadaye miguu yake hupooza, ndomo hukaa wazi ulimi hutoka na kuning'ina, mate huporomoka, macho hutokeza na kuwa kama yana makengeza. Mwishowe mnyama hukaa kimya akiwa amepooza, hukonda na mwishowe hufa. Kifo cha mbwa mwenye kichaha huweza kutokea baada ya siku kumi za dalili za maradhi kuonekana.

Wanyama wa porini wapatwapo na kichaha cha mbwa huwa hawana woga. Huweza kuingia katika miji hata majumbani ambako huuma watu na mifugo hovyoy.

Paka wanguapo kichaha cha mbwa huwa wakali zaidi kuliko mbwa. Mara nyingi hushambulia kutoka nyuma na kuuma sehemu za kichwani. Ng'ombe hurusha pembe zake na kutifuatifuwa udongo kwa miguu yake. Ng'ombe hupata maumivu tumboni, hutoka mate na hupiga kelele hovyoy.

MATIBABU

Mpaka sasa dawa ya kuweza kupoya ugonjwa huu haijaweza kugunduliwa. Inashauriwa kwamba mnyama apatwapo na ugonjwa auwawe mara dalili zigunduliwapo ili asiwe chanzo cha kuambukiza wanyama wengine.

KUZUIA

Mbwa na paka waweza kupewa dawa ya kuwakinga na kichaa cha mbwa. Paka na mbwa hudungwa sindano ya namna hii wafikapo umri wa miezi sita na kurudiwa tena baada ya miaka mitatu.

Kinga kwa binadamu ni kujihadhari tu kuumwa na wanyama wanaoweza kuwaambukiza maradhi haya. Ikiwa kwa bahati mbaya utaumwa na mnyama anayeshukiwa kuwa na kichaa cha mbwa, ni vyema kusafisha kidonda kwa maji ya uvuguvugu na sabuni nyingi kisha nenda haraka hospitali.